

Vitalii Bondar

СТІЙКІСТЬ ГРОМАД ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості формування та забезпечення стійкості територіальних громад України в умовах російсько-української війни. Розглянуто нормативно-правові аспекти поняття «стійкість» у національному законодавстві та стратегічних документах. Виокремлено багатовимірність стійкості громад, яка включає економічну, соціальну, інституційну, кадрову та інфраструктурну складові. Проаналізовано національний і місцевий рівні безпечного управління, їхні завдання та інструменти. Показано важливість міжвідомчої та міжрегіональної взаємодії, синергії органів влади, бізнесу, волонтерського руху й громадянського суспільства. Наголошено, що підвищення стійкості громад є ключовим чинником національної безпеки та потребує комплексного підходу, який поєднує стратегічне планування, кризовий та ризик-менеджмент, а також розбудову культури безпеки.

Ключові слова: *стійкість громад, національна безпека, територіальні громади, інституційна стійкість, міжвідомча взаємодія, кризовий менеджмент.*

Vitalii Bondar

COMMUNITY RESILIENCE AS A DETERMINANT OF NATIONAL SECURITY IN UKRAINE

The article explores the specifics of building and ensuring the resilience of territorial communities in Ukraine under the conditions of the Russian-Ukrainian war. The legal and strategic framework of the term “resilience” in Ukrainian legislation and national security documents is analyzed. The multidimensional nature of community resilience is highlighted,

encompassing economic, social, institutional, human resource, and infra-structural components. The study examines national and local levels of security governance, their tasks, and instruments. Particular attention is paid to the importance of interagency and interregional cooperation, as well as the synergy between state authorities, business, volunteer movements, and civil society. It is emphasized that strengthening community resilience is a key factor of national security and requires a comprehensive approach that combines strategic planning, crisis and risk management, and the development of a security culture.

Keywords: *community resilience, national security, territorial communities, institutional resilience, interagency cooperation, crisis management.*

В українському законодавстві термін «стійкість» використовується в контексті забезпечення сталості громад та територій, безпечності та резильєнтності критичної інфраструктури, сталого функціонування та відновлювальної рівноваги та фіксується в ЗУ «Про правовий режим воєнного стану»¹, указі Президента України «Про Стратегію національної безпеки України»², указі Президента України «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»³. Разом з тим, варто усвідомлювати, що є вагома різниця в забезпечені стійкості на державному, регіональному та місцевому рівнях, також варто враховувати різні функціональні моделі громад та територій. В Україні спостерігається ієрархічна модель побудови концепту «стійкості» на національному рівні, проте виклики з яким зіштовхнулись громади в часи російсько-української війни підкреслюють важливість «дієвості та спроможності до повноцінного функціонування системи місцевого самоврядування, її інституційної стійкості»⁴. Сьогодні на регіональному рівні стійкість та

¹ Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

² Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» №392/2020 від 14 вересня 2020 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

³ Указ Президента України «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» від 26 серпня 2021 року № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

⁴ Горбата Л.П., Синельник Т.Б. Особливості національної системи стійкості

готовність до загроз забезпечують обласні й районні державні адміністрації, органи самоврядування територіальних громад.

Базовими компонентами стійкості громад є економічна, фінансова, соціальна, інституційна та кадрова стійкості. Разом з тим, сьогодні, як ніколи, для України важливою є «сукупність взаємопов'язаних державних і недержавних суб'єктів (органів, організацій, установ), їх сил і засобів, які об'єднані цілями та завданнями захисту національних інтересів і здійснюють свою діяльність відповідно до визначених законодавством функцій, повноважень, норм і правил»⁵. Тому система забезпечення безпеки на національному рівні включає в себе цілий комплекс заходів стратегічного плану, а на місцевому рівні базовою вимогою та потребою є формування стійкості громад. На національному рівні заходи з забезпечення національної безпеки це:

- визначення та оцінка об'єктів загроз і захисту від них з урахуванням географічних, економічних, соціальних та інших особливостей України;

- оцінка безпекового середовища; виявлення ризиків і загроз;

- сценарне моделювання небезпечних ситуацій; виявлення слабких і сильних сторін системи захисту від загроз;

- оцінка наявних і потрібних ресурсних можливостей, визначення джерел їхнього отримання, планування ресурсного забезпечення;

- організація виконання планових завдань, їхнє ресурсне забезпечення, моніторинг, звітність, своєчасне коригування планів⁶ та ін.

На місцевому рівні важлива:

- професійність державного апарату, органів місцевого самоврядування, їхня здатність орієнтуватися у складних ситуаціях, ухвалювати швидкі, але обґрунтовані рішення;

- адаптивність процедур управління на рівнях держави, суспільства, бізнесу;

на рівні територіальних громад в умовах війни // Інвестиції: практика та досвід. – № 22/2023. – С. 194

⁵ Державно-громадське співробітництво в забезпеченні суспільної стійкості під час війни в Україні. Аналітична доповідь підготовлена Центром Разумкова. – Київ, 2024. – С. 7.

⁶ Там же, С. 50

– наявність оперативних матеріальних і фінансових резервів, резервних механізмів для підтримання нормального функціонування у кризових ситуаціях;

– підтримка і розвиток самоорганізації суспільства, самооборони, цивільного захисту громад, волонтерського руху, бізнес-ініціатив⁷ та ін.

Разом з тим, російсько-українська війна показали важливість взаємодії між територіальним громадами, бізнесом, волонтерами та громадянським суспільством в цілому в питанні забезпечення стійкості та протидія загрозам. Як зазначають аналітики Національного інституту стратегічних досліджень, «неефективна міжвідомча співпраця, у т. ч. у форматі між центром і регіонами, а також між сусідніми регіонами й територіальними громадами, не лише знижує ефективність реагування на загрозу, а й ускладнює формування стійкості»⁸.

Більше того, якщо в Стратегії національної безпеки 2020 року серед загроз стійкості громад зазначалися «неефективність та некваліфікованість управління», «низький рівень добробуту», «непослідовність та незавершеність реформ», «монополія» та ін., то за роки повномасштабної війни, для громад стали актуальними:

– надійність критично важливих структур та адаптативність інфраструктури;

– демографічна криза та посилення еміграції;

– нестача кваліфікованих працівників⁹.

Рішенням посилення стійкості громад та національної безпеки є гнучкість системи національної безпеки, її адаптативність під гібридні загрози, багатовекторність співпраці та взаємодії державно-приватного сектора, сильне та згуртоване громадянське суспільство, ефективне управління з елементами кризового та ризик-менеджменту, сформована культура безпеки, «широка міжвідомча взаємодія та взаємопідтримка, зони

⁷ Там же, С. 52

⁸ Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. – Київ: НІСД, 2022. – С.311

⁹ Назаров М.С., Лимонько А.О. Огляд державної політики України щодо забезпечення стійкості на рівні регіонів та територіальних громад // Науковий журнал «Політикус». – Випуск 4, 2024. С. 80

спільної відповідальності, координація державної та регіональної політики, а також перерозподіл відповідальності на користь місцевих органів управління і лідерства на регіональному та місцевому рівнях»¹⁰.

Отже, стійкість громад в українських реаліях постає не лише як концепт національної безпеки, закріплений у стратегічних документах, але й як практична умова виживання та розвитку територій у часи війни. Вона має багатовимірний характер – економічний, соціальний, інституційний, кадровий, інфраструктурний – і передбачає синергію державних і місцевих органів влади, бізнесу, громадянського суспільства та волонтерського руху. Ефективність стійкості залежить від професійності управління, адаптивності процедур, наявності ресурсних резервів, а також від здатності громад до самоорганізації та взаємодії з іншими суб'єктами безпеки. Російсько-українська війна актуалізувала необхідність підсилення міжвідомчої та міжрегіональної співпраці, адже саме вона визначає швидкість і результативність реагування на загрози. Формування стійкості громад сьогодні є ключовим фактором зміцнення національної безпеки, що вимагає комплексного підходу: поєднання стратегічного планування та кризового менеджменту, розбудови культури безпеки, а також перерозподілу відповідальності на користь місцевого рівня управління.

Використані джерела:

1. Горбата Л.П., Синельник Т.Б. Особливості національної системи стійкості на рівні територіальних громад в умовах війни // Інвестиції: практика та досвід. – № 22/2023. С. 191-196

2. Державно-громадське співробітництво в забезпеченні суспільної стійкості під час війни в Україні. Аналітична доповідь підготовлена Центром Разумкова. – Київ, 2024. 99 с.

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Назаров М.С., Лимонько А.О. Огляд державної політики України щодо забезпечення стійкості на рівні регіонів та територіальних громад // Науковий журнал «Політикус». – Випуск 4, 2024. С. 78-82

¹⁰ Там же

5. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпечного середовища: монографія. – Київ: НІСД, 2022. – 456 с.

6. Указ Президента України «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» від 26 серпня 2021 року № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

7. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» №392/2020 від 14 вересня 2020 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>